

บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการ (Operations Research) โดยการให้สุขศึกษาเกี่ยวกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชแก่เกษตรกรตามแนวทางการสาธารณสุขมูลฐาน โดยมีขั้นตอนต่อไปนี้

การศึกษากลุ่มชน (Community Study) พิจารณาจากข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านและการค้นหาปัญหาต่าง ๆ จากการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) ในกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครต่าง ๆ และชาวบ้าน พบว่าบ้านห้อมทุกครัวเรือน มีการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม มีการทำนาเป็นอาชีพหลักร่วมกับการปลูกพืชไร่หลัก ได้แก่ ฝ้าย ถั่วเหลือง ยาสูบ และอื่น ๆ และมีการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชกันอย่างแพร่หลายโดยมุ่งประโยชน์เพียงเพิ่มและรักษาผลผลิตเท่านั้น มีความเข้าใจว่าการแก้ไขสารเคมีได้เมื่อได้รับการพักผ่อน และระยะเวลาผ่านไปจะไม่ทำให้เกิดอันตรายแต่อย่างใด เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ตระหนักถึงอันตราย และความสำคัญของการใช้สารเคมีที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งเห็นได้จากการปฏิบัติและการป้องกันอันตรายที่ยังเป็นปัญหา ได้แก่ การเลือกใช้ชนิดของสารเคมี วิธีการผสม การแต่งกาย การปฏิบัติขณะผสมและขณะฉีดพ่น การกำจัดวัตถุมีพิษและภาชนะบรรจุ ซึ่งเดิมการปฏิบัติดังกล่าวเป็นการปฏิบัติที่สืบทอดกันมานาน ตามความพอใจของแต่ละคน ตามคำแนะนำของเพื่อนบ้าน และร้านค้าผู้จำหน่าย จึงมีการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา โดยกลุ่มผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้าน (เกษตรกร) มีความเห็นว่าปัญหาดังกล่าวแสดงออกในลักษณะของสภาวะที่เสี่ยงต่อสุขภาพ (Health Risk) มีสาเหตุมาจากการขาดความรู้และการปฏิบัติที่ถูกต้อง จำเป็นต้องมีการให้สุขศึกษาเกี่ยวกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ และการปฏิบัติที่ถูกต้อง โดยการดำเนินการให้สุขศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ยึดแนวคิดของการสาธารณสุขมูลฐาน คือ

การเรียนรู้ด้วยการกระทำ โดยเรียนรู้จากชาวบ้าน ใช้ชาวบ้านเป็นครู เรียนรู้ในสิ่งที่ถูก และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การอบรมสุขศึกษาควรจะต้องเนื่องมาจากสิ่งที่เป็นจริง โดยการฝึกอบรมในห้องที่ ให้เห็นภาพลักษณะที่เกิดขึ้นจริง เช่น การแสดงบทบาทสมมติ การสาธิตในสถานที่จริง ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านได้สัมผัสกับวิธีการแก้ปัญหาที่ชัดเจน

การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ของการพัฒนา โดยมีส่วนร่วมในการให้สุขศึกษา คือ ร่วมคิดปัญหาหรือเรื่องที่จะให้สุขศึกษา ร่วมกำหนดวิธีการให้สุขศึกษา ร่วมผลิตสื่อ ร่วมสาธิต และเป็นผู้ดำเนินการให้สุขศึกษาแก่ชาวบ้านด้วยตนเอง

การดำเนินการเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน หลักสำคัญของกระบวนการให้สุขศึกษาตามแนวคิดการสาธารณสุขมูลฐาน คือ ให้ชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินการให้ความรู้แก่ชาวบ้านด้วยตนเอง การพัฒนาโดยอาศัยชาวบ้านเข้ามาร่วมงานอย่างเต็มที่ ให้ชาวบ้านมี

โอกาสที่จะเรียนรู้วิธีค้นหาและวิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ที่ง่าย ได้ผลดี และประหยัด

บทบาทของเจ้าหน้าที่ของรัฐ บทบาทของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เปลี่ยนจากผู้ให้ เป็นผู้สนับสนุน เปลี่ยนจากผู้สอน เป็นผู้ให้คำแนะนำ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐจะเป็นผู้สนับสนุนแก่ชาวบ้านใน ส่วนที่เงินกำลัง เกินศักยภาพของชาวบ้าน ได้แก่ สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น ให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ และช่วยเหลือในการวิเคราะห์ประเมินผลร่วมกับชาวบ้าน

การดำเนินการให้สุศึกษาเกี่ยวกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยยึดแนวความคิด การสาธารณสุขมูลฐานครั้งนี้ มีขั้นตอนดังนี้

1. การอบรมเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง : จัดการอบรมเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างของหมู่บ้าน เรื่องการป้องกันอันตรายจากการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการเกษตร โดยมีหัวข้อเกี่ยวกับ ความสำคัญของการใช้สารเคมี วิธีการผสม การเก็บรักษา การปฏิบัติตนขณะผสมและฉีดพ่น การ กำจัดวัตถุมีพิษและภาชนะบรรจุ ตามแผนการสอนที่จัดทำขึ้น วิธีการสอนเป็นแบบ อภิปรายกลุ่ม ซักถาม ชาวบ้านสอนชาวบ้านซึ่งเป็นการเล่าถึงประสบการณ์ที่เคยได้รับการอบรมมา และการ ปฏิบัติจริงของตนเอง เพื่อระดมความคิดในการแก้ไขปัญหาก็เหมาะสม และมีการสาธิตการใช้ชุด ป้องกันอันตราย ทั้งนี้ได้มอบให้ชาวบ้านเก็บไว้ทดลอง ใช้จริงด้วย ซึ่งการอบรมเกษตรกรกลุ่ม ตัวอย่างครั้งนี้ใช้เวลา 5 วัน

2. จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอาสาสมัคร โดยคัดเลือกจากเกษตรกรที่เคยผ่านการอบรม เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างของหมู่บ้าน และผู้ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเกษตรในหมู่บ้าน การคัดเลือก เกษตรกรอาสาสมัคร โดยให้เกษตรกรทั่วไป เป็นผู้คัดเลือกกันเองแบบประชาธิปไตย สำหรับ หน้าที่บทบาทของกลุ่มเกษตรกรอาสาสมัคร ได้แก่

2.1 เพื่อเผยแพร่ความรู้ทั้งรายบุคคล รายกลุ่ม

2.2 เพื่อให้คำแนะนำ ปรึกษา ที่ถูกต้อง

2.3 เพื่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่การเกษตร

3. สาธิตชุดป้องกันอันตราย เพื่อให้ เกิดความคุ้นเคยกับการแต่งกายที่มีการปกปิดมิดชิด โดยผู้ศึกษาจัดทำให้อาจานวน 5 ชุด ซึ่งประกอบด้วย เสื้อ กางเกง หน้ากาก รองเท้าบูทและถุงมือ โดยให้กลุ่มเกษตรกรอาสาสมัครเป็นผู้รับผิดชอบในการสาธิต และแนะนำให้จัดตั้งเป็นกองทุนของ หมู่บ้านเพื่อหาทุนหมุนเวียนในการจัดหาอุปกรณ์ต่อไป

4. เกษตรกรอาสาสมัครดำเนินการให้สุศึกษาแก่เกษตรกรทั่วไป

5. เจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่เกษตรตำบล และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบล ให้การสนับสนุนไปสเตอร์ แผ่นพับ การอบรม วิชาการ และวิเคราะห์ประเมินผลร่วมกับเกษตรกร อาสาสมัคร

รูปแบบการศึกษา เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการ (Operations Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ คือ เกษตรกรบ้านห้อม อำเภอหาดทรายฟอง แขวงกำแพงนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ เกษตรกรที่ใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช อายุ 15 - 65 ปี ในหมู่บ้านเดียวกัน

การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการสุ่มเลือกแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับฉลาก เลขที่บ้านเป็นหน่วยนับต่อคน คำนวณขนาดตัวอย่างตามสูตรของ Yamane (Yamane, 1973 : 725) ได้จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 200 คน ดังนี้

$$n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

N = จำนวนประชากร = 382 คน

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ = 0.05

n = จำนวนขนาดตัวอย่าง = 196 คน

ดังนั้นการศึกษานี้จึงใช้ขนาดตัวอย่าง 200 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ปรับปรุงจากเครื่องมือของเพ็ญศรี รักผักแว่น ซึ่งทำการศึกษาในเรื่องเดียวกันที่หมู่บ้านวังทอง ตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอวังละพู จังหวัดเลย ประกอบด้วย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปและประเมินผล ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์และแบบทดสอบ แบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ความเพียงพอของรายได้

ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สารเคมี ได้แก่ ชนิดของสารเคมี ระยะเวลาในการสัมผัสสารเคมี ความถี่ของการใช้สารเคมี ช่วงเดือนที่สัมผัสสารเคมีบ่อยที่สุด อันตรายที่เคยได้รับ แหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการใช้และป้องกันอันตรายจากการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช

ส่วนที่ 3 แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการเลือกซื้อสารเคมี การผสม การปฏิบัติที่ถูกต้องขณะพ่นและหลังพ่นสารเคมี การเก็บรักษา การทำลายวัตถุมีพิษ อันตรายที่เคยได้รับ แหล่งบริการและพฤติกรรมสุขภาพที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 4 แบบสัมภาษณ์การปฏิบัติในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชเกี่ยวกับการเลือกซื้อสารเคมี การผสม การพ่นสารเคมี การปฏิบัติก่อนและหลังพ่นสารเคมี การทำลายวัตถุมีพิษและภาชนะบรรจุ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการให้สุศึกษาเกี่ยวกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช แก่เกษตรกรอาสาสมัคร และเกษตรกรเป้าหมายคือ เอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ เครื่องขยายเสียง ชุดสารป้องกันอันตรายจากการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ซึ่งประกอบด้วย เสื้อ กางเกง หน้ากาก รองเท้าบูท และถุงมือ

การหาคุณภาพและเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์และแบบทดสอบ ซึ่งปรับปรุงจากของ เพ็ญศรี รักผักแว่น มีความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.78

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ประสานงานกับกระทรวงสาธารณสุขลาว มหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขกำแพงนครเวียงจันทน์ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอหาดทรายฟอง โรงพยาบาลอำเภอเมือง นายอำเภอ ข้าราชการเกษตร ผู้ใหญ่บ้าน และอาสาสมัครที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความสนับสนุน ช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการให้สุศึกษา

2. อบรมผู้ทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา วิธีการเก็บข้อมูล เทคนิคการสัมภาษณ์ และรายละเอียดต่าง ๆ

3. เก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไป ประเมินความรู้และการปฏิบัติ (Pre test) ก่อนดำเนินการให้สุศึกษา โดยการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์และแบบทดสอบ

4. ดำเนินการให้สุศึกษาเกี่ยวกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชตามรูปแบบที่กำหนดไว้

5. ติดตามความรู้และการปฏิบัติ (Post test) ของกลุ่มเกษตรกรตัวอย่าง ในช่วงห่างเป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ หลังจกดำเนินการให้สุศึกษา ด้วยแบบสัมภาษณ์และแบบทดสอบเดิม

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องจักรกล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSSPC+ (Statistical Package for Social Sciences) ดังนี้

- ข้อมูลทั่วไป วิเคราะห์การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย มัชยฐาน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- ความแตกต่างของคะแนน ความรู้ และคะแนนการปฏิบัติ ก่อนและหลังให้สัขศึกษา เกี่ยวกับการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช วิเคราะห์โดยใช้ Paired-t-test

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved